

ISSN 2304-5809

МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ

СПЕЦВИПУСК

ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА

8.1 (60.1)
2018

ISSN (Print): 2304-5809
ISSN (Online): 2313-2167

Науковий журнал
«Молодий вчений»

№ 8.1 (60.1) серпень 2018 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Економічні науки

Іртищева І.О. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Політичні науки

Наумкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.А. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос. в галузі культурології

Юридичні науки

Бернацька (Севостьянова) Н.І. – канд. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Біологічні науки

Ходосовцев О.Є. – д-р біол. наук

Медичні науки

Нетюхайло А.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Міжнародна наукова рада

Arkadiusz Adamczyk – Professor, dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глуценко Олеся Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.В. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці ELibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
РИНЦ, ScholarGoogle, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus.
Index Copernicus (IC™ Value): 4.11 (2013); 5.77 (2014); 43.69 (2015); 56.47 (2016)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія KB № 18987-7777P від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

ЗМІСТ

Абилбакиєва Г.Т., Козлитин Д.А.Информационные технологии
в дошкольном образовании
Украины и Казахстана1**Беленька Г.В., Гапченко В.А.**Формування емоційно-ціннісного
ставлення до природи у дітей
п'ятого року життя
засобом художнього слова7**Беленька Г.В., Кондратець І.В.**Засоби формування у студентів
свідомого ставлення до навчання12**Беленька Г.В., Рухницька П.В.**Роль казок В.О. Сухомлинського
в процесі виховання морально-етичних
якостей дітей старшого дошкільного віку18**Вертугіна В.М.**Динаміка змін системи цінностей
у виборі педагогічної професії22**Волинець К.І.**Формування ціннісних орієнтацій
майбутнього дошкільного педагога в умовах
сучасного вищого навчального закладу27**Волинець Ю.О., Стаднік Н.В.**Проблема відповідальності
як складової професійної готовності
майбутнього дошкільного педагога
в позааудиторній діяльності33**Гарашенко А.В., Данилова І.С.**Оптимізація рухової активності
дітей дошкільного віку під час
проведення ранкової гімнастики38**Гарашенко А.В., Маркевич О.С.**День здоров'я як один із компонентів
активного рухового режиму ЗДО:
удосконалення змісту
та педагогічного супроводу42**Половіна О.А., Гарашенко А.В.**Формування еколого-природничої
компетенції дітей дошкільного віку:
здоров'язбережувальний підхід47**Голота Н.М.**Особливості сприйняття сучасними
студентами категорій простору й часу53**Данієлян А.Я., Стаєнна О.О.**Формування у майбутніх педагогів
інтересу до навчання
засобом квест-технологій59**Коваленко О.В.**Діяльнісний підхід у підготовці
організаторів дошкільної освіти
до професійної діяльності64**Козак А.В.**Підготовка майбутніх педагогів
дошкільної освіти до організації
проектної діяльності71**Літіченко О.Д.**Сучасні тенденції розвитку трудового
виховання дітей дошкільного віку76**Машовець М.А., Науменко М.С.**Особливості емоційно-ціннісного
спілкування в сучасній українській сім'ї80**Мельник Н.І.**Цінності в контексті «компетентної
системи дошкільної освіти»
в європейському освітньому вимірі85**Половіна О.А., Ліпчевська І.**Актуальні проблеми перспективності
змісту сучасної дошкільної освіти89**Товкач І.Є.**Психологічний портрет
студента-першокурсника94**Удовенко Е.О.**Філософсько-психологічні аспекти
розвитку творчих здібностей
дітей дошкільного віку99

УДК 373.2:159.954

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Удовенко Е.О.

Педагогічний інститут, Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті здійснено ретроспективний аналіз проблеми розвитку творчих здібностей особистості, уточнено сутність поняття «творчі здібності дитини дошкільного віку»; схарактеризовано інтегрований характер творчих здібностей дітей.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, творчі задатки, інтегрованість.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування системи освіти України потребують розробки педагогічні технології, спрямовані на підвищення ефективності дошкільної освіти з метою забезпечення розвитку творчого потенціалу кожної дитини. Про це йдеться в нормативно-правових документах, що регламентують діяльність закладів дошкільної освіти в Україні, зокрема у Базовому компоненті дошкільної освіти (далі БКДО) як Державному стандарті дошкільної освіти України. Освітню лінією «Дитина у світі культури» передбачено розвиток творчих здібностей дітей, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, формування елементарних трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок. Результатом оволодіння дитиною різними видами предметної та художньої діяльності, має стати сформоване «емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності людини, позитивна мотивація досягнень дитини; її здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, розуміти способи створення художніх образів, виявляти інтерес до об'єктів, явищ та форм художньо-продуктивної діяльності, а також володіти навичками практичної діяльності та культури споживання».

Дослідження питання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку стає можливим за умови розгляду ключових дефініцій: «творчість», «творчі здібності», «творчі здібності дитини дошкільного віку».

Теоретичними засадами розвитку творчих здібностей особистості є філософські вчення та концепції.

Аналіз філософських концепцій творчості показав, що розуміння поняття творчості змінювалося впродовж різних історичних епох. Антична філософія розглядала творчість з одного боку як джерело натхнення, осяяння, акт божественного творення Космосу (Платон), з іншого – як мистецтво, ремесло людей (Арістотель). Для нашого дослідження цінною є думка як Платона, так і Арістотеля, який вважав, що для досягнення творчих успіхів необхідно розвивати природні творчі здібності, розглядав творчий процес як інтелектуальний акт за

участю уяви і художнього вимислу автора-митця, стверджував, що здатність творити набувається через враження і закликав вчитися не лише мистецтву, а й естетичному судженню.

Середньовічне розуміння творчої діяльності як другорядної було переосмислено філософами, вченими, художниками епохи Відродження (Микола Кузанський, Леон-Баттіста Альберті, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буонарроті, Мішель де Монтень), які висловлювали віру в безмежність творчих можливостей людини і проявляли інтерес до художнього процесу. Призначення художника вбачалося в наслідуванні природі, створенні нових образів і сюжетів, ідеалізації дійсності, у грі фантазії, а сутність художньої творчості полягала в творчому спогляданні.

Вагомий внесок у розвиток проблеми творчості зробила німецька класична філософія. Нам імponує концепція творчості І. Канта (1724–1804), його вчення про продуктивну здатність уяви, що виступає сполучною ланкою між розумом і чуттєвим досвідом людини. Твердження філософа дають підстави для висновків, що творчість притаманна кожному, вона можлива завдяки єдності свідомого і несвідомого, продуктивної і рефлексивної діяльності уяви, здатності судження, взаємодії розуму і чуттєвого сприйняття у творчому процесі. За І. Кантом, у науці «розум поспішає: не спинається на «частковому» і «одиночному», у мистецтві – навпаки: «розум – слугує чуттєвості, яка є джерелом всього «часткового» і одиночного і яка взагалі спрямовується на окреме».

Філософія епохи Романтизму затверджує ідеал самоцінності творчості, виправдовуючи чуттєво-емоційну сторону життя людини. Вагомий внесок у розкриття розуміння природи творчості зробили представники української філософської школи Г. Сковорода та І. Франко. Так, філософія Григорія Сковороди (1722–1794) закликала до розвитку творчих можливостей, самовдосконалення, абсолютної свободи індивіда. Мислитель указував на значення емоційно-почуттєвого чинника в розвитку особистості та зазначав, що органом духовної, а отже, і творчої, діяльності людини є любов, яка усе єднає, будує, творить і зауважував, що досяг-

нення добра і блага є основою всіх людських вчинків, проявом прекрасного. Іван Франко (1856–1916), зосередившись на визначенні ролі свідомого й несвідомого у творчому процесі, доводив, що на людину-творця здійснює вплив оточення, умови життя і «чутливість» її власної душі. Отже, тлумачення чуттєвості представниками української філософської школи дають підстави для розуміння природи творчості, а саме інтуїції, натхнення, які доповнюють розумове пізнання.

Важливими для нашого дослідження є вчення філософів кінця XIX – поч. XX століття, які вбачали в творчості духовну основу і вважали екзистенцію підґрунтям свободи особистості (М. Бердяєв, М. Хайдеггер); природний базис (А. Бергсон), який становить ціннісну сутність життя та є потребою «життєвого пориву».

Слід зазначити, що сучасні філософи (О. Вельдбрехт, В. Яковлев та ін.) розглядають творчість у контексті ідеї «глобальної креативності», сутність якої полягає у «визнанні онтологічного статусу креативних процесів, їх первинності як певної граничної тотальності», духовному аспекті творчості, етичних й естетичних її цінностей. На думку О. Вельдбрехта, творчий потенціал людини є «невичерпним природним ресурсом», а творчість як форма самовираження особистості і як засіб досягнення нею життєвого успіху в постійно й швидко мінливому, високотехнологічному суспільстві сьогодні має стати «загальнодоступною». На думку філософів-гуманістів для творчої людини власне любовне ставлення до природи, підвищена сприйнятливості навколишнього світу, чутливість душі і розуму на звуки і фарби, форми і пропорції, на стійкі та мінливі зв'язки предметів і явищ навколишнього світу.

З огляду на філософські концепції, можна зробити висновок про відсутність єдиної думки щодо сутності поняття «творчість». Вона розглядається, як засіб самобуття людини, її діяльність, мистецтво, створення нових цінностей матеріального і духовного світу (Арістотель, Г. Гегель, М. Бердяєв та ін.); духовне прозріння, непередбачуване явище, інтуїція, прояв єдності свідомого і несвідомого (А. Бергсон, І. Кант, Платон та ін.); прагнення людини духовно усвідомити внутрішній і зовнішній світ (Г. Сковорода, Е. Фромм та ін.); екзистенція (М. Бердяєв, В. Франкл, М. Хайдеггер та ін.). Вчені (М. Бердяєв, Г. Гегель, І. Кант, Г. Сковорода та ін.) також стверджують, що для творчого процесу людині необхідні уява, фантазія, зорова пам'ять, працелюбність, жага до знань, сильні волевольє якості, інтуїція, емоційність, відчуття свободи.

Отже, результати аналізу та узагальнення філософських поглядів дає підстави для висновку, що з позиції філософії творчість розглядається: 1) як «людську здатність виходити за межі наявного стану речей та шляхом зміни

природних сутностей виробляти те, чого поза людиною, людською діяльністю не існує та існувати не може»; 2) це процес, спрямований на створення нових матеріальних і духовних цінностей, основою якого є потреба особистості в самореалізації, продуктивна властивість уяви як сполучена ланка між розумом і чуттєвим досвідом людини [2, с. 150].

Проблема творчості в дошкільній освіті є однією з ключових у дослідженнях сучасних зарубіжних (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, К. Роджерс, П. Торренс, Е. Фромм та ін.) та вітчизняних (Г. Беленька, Н. Гавриш, О. Дронова, І. Луценко, О. Леонтьєв, В. Моляко, О. Половіна, О. Семенов, Л. Шульга та ін.) психологів та педагогів. Слід зазначити, що для представників гуманістичної психології творчість – це цінність, яка надає людському життю сенс як «здатність дивуватися і пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях», «спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду». Зазначене дозволяє акцентувати увагу не на якості результату, а на процесі активізації творчого потенціалу дитини, що ми вважаємо важливим у створенні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці (І. Бех, А. Богущ, Л. Рябокін) усвідомлюють творчість як цінність і вказують на її визначальне місце серед основних цінностей формування особистості: вбачають у ній механізм розвитку культури, а головним показником цього процесу називають духовність; вважають, що вона виявляється в усіх сферах життєдіяльності, є своєрідним інтелектуально-чуттєвим станом, що характеризує людину як цілісну, духовно розвинену особистість; є підґрунтям життя людини, передумовою сприйняття навколишнього світу як особистісного.

Ґрунтуючись вченням думку представників гуманістичного напрямку психології творчості та сучасних науковців (І. Бех, В. Кліменко, І. Карабаєва, С. Ладивір, В. Моляко, О. Музика, Т. Піроженко та ін.), творчість розглядаємо як найвищу цінність, яка надає людському життю сенс, впливає на розвиток особистості, а значить, відноситься до розряду духовних цінностей. З огляду на це висловлюємо наступну тезу: для дитини дошкільного віку головним є не продукт творчості, не його якість відповідно до художньо-естетичних критеріїв, а власне процес творення як діяльність із самопізнання й саморозвитку.

Дослідження творчості в галузі психології доводять, що зазначена дефініція може означати прояв суб'єктності в процесі відкриття чи створенні нового, що обумовлюється творчою уявою, інтуїцією, інтелектуальними можливостями, потребою в самовираженні.

У сучасній педагогічній науці дефініція «творчість» тлумачиться як «діяльність, результатом якої є створення нових, оригіналь-

них і більш досконалих матеріальних і духовних цінностей, які мають об'єктивну або суб'єктивну значущість».

Поняття «творчість» і «творча діяльність» можна розглядати як тотожні, адже творчість є своєрідною діяльністю людини, для якої властиво творити нові матеріальні й духовні цінності, що мають значущість для суспільства (С. Рубінштейн), здатністю до творчості невіддільною від активної діяльності і практичного життя (Т. Піроженко).

Очевидним є факт, що в науці відсутній єдиний підхід щодо визначення кількості, змісту та послідовності етапів творчої діяльності. При цьому на підставі узагальнення існуючих думок можна виокремити такі етапи творчої діяльності: підготовчий (поява потреби), визрівання й дозрівання задуму, натхнення (внутрішня готовність до творчості); процес свідомої роботи з елементами інтуїції; кінцевий результат; етап удосконалення (за необхідності) отриманого продукту. До цього додамо, що дуже часто творча людина, для якої творення є постійною потребою, не зупиняється на досягнутому, а переходить на новий виток творчості, пов'язаний або з подальшим розвитком уже досягнутого результату (вдосконалення, модернізація), або зі створенням чогось абсолютно нового.

Психологи враховують філософське тлумачення здібностей як індивідуальних особливостей особистості, які є суб'єктивними умовами успішного виконання певного виду діяльності, і їх не можна зводити до наявних у людини знань, умінь і навичок. Здібності виявляються, передусім, у швидкості, глибині, міцності оволодіння способами і прийомами певної діяльності, а також є внутрішніми психологічними регуляторами.

Сучасна психологія визначає здібності як: «індивідуально-психологічні особливості людини, що виявляються в діяльності і є умовою її успішного виконання. Від здібностей залежить успішність здобування знань, навичок і вмінь»; творчі здібності – це «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності».

Науковий підхід до вивчення здібностей першим застосував англійський психолог Ф. Гальтон, який обґрунтував і виявив основні закономірності, а також чинники, що впливають на їхній розвиток: спадковість і середовище. Ця думка у подальшому була розвинена в дослідженнях Б. Ананьєва, І. Бека, Л. Виготського, О. Ковальова, Г. Костюка, В. Крутецького, О. Леонтьєва, В. М'ясищєва, С. Рубінштейна та ін.

Уродженою анатомо-фізіологічною основою здібностей С. Рубінштейн вважав задатки. На його думку, здібності «виводяться із будь-якого психічного процесу – сприйняття, відчуття, мислення, уяви, пам'яті і є вищим етапом їх розвитку». В роботах О. Леонтьєва, Г. Костюка,

Б. Теплова здійснено диференціацію здібностей, виокремлено природні, біологічні та суспільно-історичні (специфічно людські) за своїм виникненням, а також стверджується, що здібності завжди є результатом розвитку, який відбувається в процесі навчання і виховання індивіда.

Мета статті полягає в тому, щоб обґрунтувати філософсько-психологічні засади розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сучасна вітчизняна психологія здебільшого дотримується думки про те, що здібності формуються на основі задатків під впливом зовнішніх умов у процесі взаємодії людини з навколишнім середовищем. Долучаючись до діяльності, «суб'єкт мобілізує свої задатки, які переструктуровуються, сплавляються і утворюють якісно нове утворення – здібності».

За класифікацією, що наводять психологи, здібності поділяються на: загальні – такі, що виявляються в будь-якій діяльності, і спеціальні – характерні для певних її видів (математичні, технічні, музикальні, образотворчі та інші). Кожна здібність при цьому становить складну синтетичну якість людини, в якій поєднано окремі психічні властивості (чутливість, спостережливість, особливості пам'яті, уяви, мислення).

Узагальнюючи погляди вчених (Н. Лейтеса, В. Моляко, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін.), О. Музика робить такі висновки:

1) Здібності – це складні системні індивідуально-психологічні особливості людини, що виявляються в діяльності та є умовою її успішного виконання; вони поділяються на загальні й спеціальні.

2) Здібності пов'язані з будь-яким психічним процесом – сприйняттям, відчуттям, мисленням, уявою, пам'яттю – та є вищим етапом їхнього розвитку.

3) Структуру здібностей складають: задатки; сенсорно-перцептивні, інтелектуальні та розумові можливості; емоційно-вольові чинники; високий рівень створення нових образів, фантазія, уява.

4) Першооснову здібностей до різних видів діяльності становлять саморегуляція і розумова активність (інтелект) у їх взаємодії.

5) Здібності завжди є результатом розвитку, який відбувається на основі задатків у процесі навчання і виховання за певних соціальних умов [4, с. 178].

У сучасній психології розрізняють два ступені розвитку здібностей, враховуючи рівні їх виявлення: репродуктивний і творчий. Репродуктивний (відтворювальний), або виконавський (В. Шадриков рівень здібностей характеризується високою здатністю людини до використання набутих знань і вмінь у практичній діяльності, оволодінням різними видами діяльності. Творчий рівень здібностей дозволяє на основі набутих знань і вмінь створювати нові, оригіналь-

ні продукти діяльності. Науковці зазначають взаємопов'язаність цих рівнів: репродуктивна діяльність має елементи творчості, а творча діяльність неможлива без репродуктивної.

В історії вітчизняної та зарубіжної психології проблему творчих здібностей, їх сутність, структурні компоненти, взаємозв'язок з інтересами, діяльністю, поведінкою, характером, схильностями, задатками, структурою особистості вивчали Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, Ю. Гільбух, В. Дружинін, Г. Костюк, В. Кудрявцев, Н. Лейтес, О. Леонтьєв, О. Матюшкін, В. Моляко, О. Музика, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, Б. Теплов, В. Шадриков та інші вчені.

Результати аналізу наукової літератури свідчать про наявність кількох підходів до розгляду проблеми творчих здібностей та відсутність єдності у визначенні поняття «творчі здібності». В. Дружинін виокремлює три основних підходи до вивчення зазначеної проблеми: 1) творчі здібності не існують, головну роль у детермінації творчої поведінки грають мотиви, цінності, особистісні риси (Д. Богоявленська, А. Маслоу, А. Танненбаум та ін.); основними рисами творчої особистості є: когнітивна обдарованість, чутливість до проблем, прояв незалежності у невизначених і складних ситуаціях; 2) творчі здібності є самостійним утворенням, а не продуктом інтелекту (Дж. Гілфорд, К. Тейлор, Г. Грубер, Я. Пономарьов); 3) високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень розвитку творчості і навпаки (Д. Векслер, Р. Уайсберг, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стернберг та ін.).

По-різному науковці визначають й сутність творчих здібностей: як певні індивідуально-психологічні особливості людини, що відрізняють її від інших людей і є основою для легкого засвоєння знань та швидкого набуття навичок (Б. Теплов); вищий ступінь розвиненості загальних здібностей «для будь-якої форми поведінки, в тому числі і творчої» (Я. Пономарьов); «психічне утворення, яке розвивається за загальними закономірностями розвитку здібностей»; «особлива особистісна надбудова над загальними здібностями», що «виникають у результаті рефлексії дієво-операційних і когнітивно-операційних компонентів кількох окремих здібностей і вироблення на цій основі індивідуальних стратегій діяльності» (О. Музика).

У працях відомих психологів (Б. Ананьєв, В. Андреев, К. Платонов, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, Б. Теплов) творчі здібності визначено як інтегративну властивість особистості, що детермінується мотиваційним, когнітивним, емоційно-вольовим, комунікативним та рефлексивним компонентами.

Проблема творчих здібностей деякий час розглядалась у зарубіжній психології з позицій досягнень інтелекту. Виокремлення універсальної творчої здібності, названої креативністю

(з англійської – «creativity»), пов'язане з двома типами мислення: конвергентним і дивергентним, які виявив Дж. Гілфорд. Перший тип – мислення, спрямоване на знаходження єдиного правильного вирішення задачі, другий тип – мислення, яке іде в різноманітних напрямках, шукає рішення різними шляхами. Дивергентне мислення може привести до несподіваних, непередбачуваних висновків і результатів. Із часом поняття «креативність» і «дивергентне мислення» психологи почали застосовувати як синоніми. Дж. Гілфорд визначив чотири основні показники креативності: оригінальність – здатність продукувати нестандартні ідеї; продуктивність – здатність генерувати велику кількість ідей; гнучкість – здатність до легкого переключення і висунення різноманітних ідей із різноманітних сфер знань і досвіду; семантична спонтанна гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї в нерегламентованій ситуації.

Результати вивчення літератури з означеної проблеми свідчать про те, що серед основних показників творчих здібностей вчені виокремлюють:

- творче мислення та творчу уяву (Г. Альтшуллер, Л. Виготський, В. Дружинін, Т. Кудрявцев, А. Петровський);

- поєднання уважності, чутливості, спостережливості, особливостей пам'яті, уяви, мислення (широта, глибина та зрозумілість думки, її послідовність, самостійність, критичність, свобода від шаблонних способів розв'язування завдань) (Г. Костюк);

- швидкість думки (кількість ідей), її гнучкість (здатність перемикається з однієї ідеї на іншу), оригінальність (здатність виробляти ідеї), допитливість та фантастичність (Д. Богоявленська, Е. Фромм, Дж. Гілфорд, Е. Торренс); «здатність дивуватися і пізнавати» (Е. Фромм); здатність ризикувати, високі естетичні цінності, розвинена інтуїція (Т. Богданова).

Отже, можемо стверджувати, що творчі здібності мають складну структуру. У педагогіці та психології це питання розглядалось у контексті вивчення спеціальних творчих здібностей, які визначають успішність у конкретних видах діяльності (технічній, математичній, музичній, образотворчій тощо), а також загальних творчих здібностей, від яких залежить успішність у багатьох видах діяльності.

Думки вчених щодо компонентів творчих здібностей різняться. В їх структурі виокремлюють: мотиваційно-творчу активність, спрямованість та світоглядні якості особистості [3, с. 67]; високу пізнавальну потребу, яка виконує домінуючу роль; дослідницьку творчу активність, що виявляється в знаходженні нового, визначенні й вирішенні проблем; можливість досягнення оригінальних рішень; можливість прогнозування; здатність до створення ідеальних еталонів, що включають високі естетичні, моральні та інтелектуальні оцінки.

Відомий український дослідник психології творчості В. Моляко компонентами творчих здібностей називає: оригінальність рішень; пошуки нового; наполегливість у досягненні мети; самокритичність та критичність; гнучкість мислення; сміливість та енергійність. О. Музика вважає, що творчі здібності слід розглядати в контексті загальних здібностей і погоджується з Н. Лейтесом, що першоосновою різних видів діяльності є активність і саморегуляція [5, с. 36].

Висновки і пропозиції. Отже, з огляду на вищезазначене, творчі здібності можна визначити як інтегративну властивість індивіда, яка формується на основі задатків у процесі його взаємодії з навколишнім середовищем і є результатом розвитку психічних процесів (сприйняття, відчуття, мислення, уяви, пам'яті) та умовою успішної життєдіяльності особистості.

Нам близькою є позиція науковців щодо умовного розподілу загальних і спеціальних здібностей (К. Платонов), серед яких окремим видом є творчі здібності в художній, зокрема образотворчій діяльності.

Психологічні дослідження компонентів творчих здібностей у художньо-творчій діяльності також різняться. Автори традиційного підходу до вивчення здібностей виходять із того, що здатність до різних видів творчої діяльності визначається спеціальними здібностями (В. Киреєнко), специфічними якостями особистості людини (Б. Анан'єв, Н. Лейтес).

На нашу думку, більш прогресивним є цілісно-особистісний (холістичний) підхід О. Меліка-Пашаєва, відповідно до якого в основі художньо-творчих здібностей людини лежить не лише сукупність окремих якостей, що забезпечують художню діяльність, а й особливий стан особистості художника – естетичне ставлення до життя. До інструментальної складової художньо-творчих здібностей науковець відносить

такі компоненти: емоційно-ціннісний (художньо-почуттєве сприйняття, спостережливність, емоційна чуйність, увага до внутрішнього світу інших, здатність до співпереживання), креативний (творча уява, художньо-образне мислення, асоціативне мислення) і спеціальний (спеціальні якості, вміння та навички).

Для нашого дослідження важливими є також погляд сучасних вітчизняних учених, які особливостями художньо-творчих здібностей називають: *синестезію*, тобто здатність різних органів чуття утворювати нові яскраві образи, що дозволяє людині не лише чути звуки, але й бачити їх образ, розрізняти колір; здатність до асоціативно-образних інтерпретацій дійсності; потребу в спогляданні.

Отже, на підставі вищевикладеного дійшли висновку, що специфіка художньо-творчих здібностей полягає у здатності до художньо-почуттєвого сприйняття, співпереживання, емоційної чуйності, естетичної емпатії, наявності творчої уяви, художньо-образного і асоціативного мислення, синестезії. Разом зі спеціальними (мистецтвознавчими, культурологічними) знаннями, вміннями й навичками в художній діяльності художньо-творчі здібності впливають на становлення естетичних ціннісних орієнтацій людини, що слугують основою її естетичного ставлення до життя.

Особливо важливим етапом формування особистості, здатної до творчої діяльності, науковці називають дитинство людини, що виступає унікальним віковим періодом, коли формуються значні резерви для творчості впродовж подальшого життя. Саме тому, в наступному підрозділі ми розглянемо особливості дошкільного віку як сенситивного для розвитку творчих здібностей особистості в образотворчій діяльності. Подальшого вивчення потребують погляди сучасних педагогів на природу творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Список літератури:

1. Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. – К.: Фенікс, 2014. – 200 с.
2. Краткий философский словарь. – 2-е изд. – М.: РГ – Пресс, 2016. – 496 с.
3. Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповнене та перероблене / [О.Є. Коваль]. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 138 с.
4. Музика О.Л. Ціннісна підтримка особистісного розвитку як теоретична та прикладна проблема / О.Л. Музика // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології» у 12 томах / За ред. В.О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 8. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 177-188.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.

Удовенко Э.А.

Педагогический институт,
Киевский университет имени Бориса Гринченко

ФИЛОСОФСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В статье осуществлен ретроспективный анализ проблемы развития творческих способностей личности, уточнена сущность понятия «творческие способности ребенка дошкольного возраста»; охарактеризован интегрированный характер творческих способностей детей.

Ключевые слова: творчество, творческие способности, творческие задатки, интегрированность.

Udovenko E.A.

Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University

PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF CREATIVE CHILDREN OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

Summary

The article presents a retrospective analysis of the problem of development of creative abilities of the person, the essence of the concept "creative abilities of the child of preschool age" is specified. An integrated character of the creative abilities of children is described.

Keywords: creativity, creative abilities, creative tasks, integration.